

УДК 711.25

Логвиненко О.С.,
Полтавський національний технічний
університет імені Ю.Кондратюка**ФОРМУВАННЯ СТРУКТУРИ ТА ЗВ'ЯЗКІВ РЕКРЕАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ
МАЛОГО МІСТА З ПЕРСПЕКТИВОЮ РОЗВИТКУ КЛАСТЕРА**

Розглянута структура та зв'язки рекреаційної системи рівня малого міста та наведена перспектива розвитку рекреації та туризму з кластерною організацією.

Ключові слова: структура, рекреаційна система, кластер.

ВСТУП. Ключовим моментом щодо просторової організації рекреаційної системи районного рівня має бути її здатність до самоорганізації, вираження якої має чітку просторову структуру, яка за даними вчених-географів, є постійною для окремо взятого конкретно малого міста на протязі тривалого часу. Рекреаційна система - локалізується у певному просторі, в якій не останню роль відіграє фактор часової досяжності, тому для типології рекреаційних утворень важливою є тривалість рекреації: щоденна; щотижнева короткочасна рекреація, що обмежена терміном досяжності і тому така, що локалізується у радіусі 1,5 - 2 годинної транспортної досяжності до центру локалізації рекреаційного середовища; щорічна довготермінова рекреація під час відпусток і канікул, яка мало обмежена часовою досяжністю. В свою чергу, планувальна структура рекреаційного району визначається видом природного та антропогенного ландшафту.

Оцінка рекреаційних ресурсів може здійснюватись залежно від виду відпочинку, оздоровлення і лікування, еколого-географічної ситуації, ландшафтних особливостей території з позицій людини, яка відпочиває або виступає організатором відпочинку. Головними якісними характеристиками рекреаційних лісних масивів (зон) є їх досяжність від малого міста, комфортні умови для відпочинку та високі санітарно-гігієнічні характеристики [1].

При цьому слід враховувати, що організація рекреаційної діяльності на сьогоднішній день виступає не лише як задача містобудівна, а насамперед соціальна та економічна, що повинна вирішуватися як на загальнодержавному, так і на районному рівні. Вирішення таких складних задач потребує наукової постановки досліджень, які можуть включатися як передпроектна стадія в процес містобудівного проектування на відповідному рівні. Методика планування і проектування рекреації в такому розумінні в даний час теоретично є недостатньо обґрунтованою, вона лише відпрацьовується на планувально-проектному досвіді.

ОСНОВНА ЧАСТИНА. В даній статі розглянуто те, що для рекреаційних систем малого міста поняття «керованість» має свої відмінності. При розгляді трьох складових елементів рекреаційної системи «населення – діяльність – середовище» впливають особливості: підготовка кадрів для рекреаційної індустрії, економіко-правове забезпечення діяльності в сфері рекреації в нових економіко-правових умовах, оптимальна територіально-просторова організація середовища, яка забезпечить задоволення рекреаційних потреб, не порушуючи екологічної рівноваги в замиському рекреаційному середовищі малого міста [2].

Рекреаційні ресурси малого міста створюють рекреаційний профіль певного ландшафту. Разом з тим потреби охорони природи, економічні й технічні умови розвитку ландшафту для конкретного виду рекреаційної діяльності сприяють його перетворенню, рекреаційному освоєнню і благоустрою, тобто створенню системи рекреаційних утворень. Рекреаційні утворення замиських територій малого міста являють собою функціональну сукупність рекреаційного природного (парк, лісопарк, гідропарк, водні басейни, нові насадження, лижні схили) і урбанізованого (рекреаційна установа, рекреаційне селище, рекреаційний комплекс, агломерація) середовища, перетвореного для рекреації малого міста.

Для приведення рекреаційної системи малого міста в дію і забезпечення її розвитку необхідно відпрацювати певні механізми нормативно-правового і економічного забезпечення її життєдіяльності. Економічна частина сприяння процесу становлення та розвитку рекреаційної індустрії повинна складати спеціально розроблену програму – кластер.

На підставі розглянутих теоретичних основ, типу просторової структури рекреаційної системи в межах Полтавської області, можна запропонувати основи методичного підходу до визначення умов і можливостей та подальшого створення різного рівня кластерів.

Перший з етапів – аналітичний, передбачає проведення досліджень із метою виявлення наявності умов, або потенційних конкурентоспроможних кластерів, на основі аналізу конкурентоспроможності вхідних у кластер підприємств. На даному етапі реалізуються наступні кроки:

1. Визначення географічного положення, рекреаційного та туристичного потенціалу, тяжіння попиту на інноваційний продукт;
2. Експертним методом визначаються параметри, по яких ті або інші підприємства можуть бути віднесені до ядра кластера;
3. Визначаються можливі межі майбутнього кластера;
4. Виявляється ядро кластера, виявляються зв'язки усередині кластера, що обумовлюють його розвиток, у тому числі фінансовий центр, науково-дослідні центри, освітні установи;

5. Проводиться стратегічний аналіз виявленої моделі кластера, визначаються його сильні й слабкі сторони.

Поєднання трьох компонентів (лісо покритих територій району, рекреаційних територій району та локалізації рекреаційно-туристичних потоків району) дає можливість визначення концентрації осередків відпочинку мешканців міста та сільських населених пунктів зосереджених в рекреаційних вузлах схема розміщення рекреаційних територій району.

Рекреаційна зона (більш широкий термін, який охоплює не тільки відпочинок, але й туризм і спорт) – це територія на землях рекреаційного призначення, яка має сприятливі кліматичні умови та ландшафтні природні або штучно створені ресурси (ліси, озера, водойми тощо) і використовується для розташування і будівництва рекреаційних закладів (баз відпочинку, оздоровчих таборів, дошкільних установ, туристичних баз, тощо), підприємств обслуговування. Туристична зона – це територія, де зосереджені екскурсійні об'єкти, функціонують туристичні заклади та їх комплекси, формуються центри туристичних послуг.

Туристичне навантаження рекреаційно-туристичного кластеру даного району залежить від попиту туристів на даний район, тому попередні розрахунки показали, що перспективні туристичні маршрути розраховані на різне навантаження в залежності від пори року та потреб.

Наступний етап: оцінка ефективності діяльності кластера. Даний етап припускає розробку сценарію довгострокового розвитку кластера, у тому числі прогнозів функціонування за окремими напрямками.

При упорядкуванні просторової структури рекреаційної системи малих мьст Полтавської області, виникає можливість виділення територій для концентрації рекреаційно-туристичного потоку туристів, при проведенні певних розрахунків за тривалістю перебування рекреантів та туристів є можливість виділити умовні межі туристичного кластеру.

Загалом запропоновані основи методичного підходу до визначення умов і можливостей зі створення рекреаційно-туристичних кластерів базуються загальних методологічних основах з формування просторової структури рекреаційних систем на рівні регіонів чи адміністративних районів.

Рекреаційна система малого міста повинна забезпечувати умови відтворення людського потенціалу – динамічна система. Необхідно вивчати динаміку розвитку системи, проводити аналіз процесів зростання з врахуванням загального життєвого циклу рекреаційної зони, рекреаційна зона є саморегульованою системою. Управління йде через внутрішньо організаційні процеси саморегулювання і засноване на зміні законів і методів внутрішнього управління. Умовою нормального розвитку в системі є підтримка економічної рівноваги, балансу ресурсів в системі, при управлінні рекреаційною зоною часто

виникає конфлікт між цілями довгострокового планування і короткостроковими рішеннями [3].

Особливе значення для функціональної організації рекреаційної системи на рівні малого міста мають закономірності їх самоорганізації (більш точно, організації без керівної участі людини), врахування яких слід вважати обов'язковим.

Вивчення функціональної структури рекреаційної системи малого міста є однією і важливих процедур дослідження моделі. Під поняттям «функціональна структура» розуміється визначення найбільш оптимальних параметрів нормованих видів діяльності даного рівня ієрархії. Вибір стану всіх елементів системи повинен забезпечити найбільшу ефективність системи в цілому, навіть якщо значна частка елементів системи не будуть мати своїх можливих показників [4, 5]. Тому необхідно виявити по можливості всі рішення елементів рекреаційної системи.

В основу даних рекомендацій по формуванню функціонально-просторової структури рекреаційної системи на рівні малого міста покладені положення загальної методології формування функціональної і просторової складових об'єктів рівня районного планування та структури регіональної рекреаційної системи, розробленої доктором архітектури Г.І.Лавриком та удосконаленої доктором архітектури В.В. Шуликом.

Функціональна організація рекреаційної системи на рівні малого міста обумовлює:

- встановлення рекреаційних зон різного ієрархічного рівня;
- визначення переважаючих форм та видів рекреаційної діяльності (таких як довготерміновий, короткочасний та змішаний відпочинок).

Функціональна організація рекреаційної системи передбачає також виявлення основних і другорядних напрямків рекреаційних переміщень, що реалізуються за допомогою наземного транспорту в таких режимах:

- короткочасний відпочинок без ночівлі;
- короткочасний відпочинок з ночівлею;
- змішаний режим відпочинку.

ВИСНОВКИ. Отримані результати свідчать, що за походженням (генезисом), рекреаційна система Полтавської області належить до типу, який називається паралельний. Тобто система, яка формується паралельно зі зростанням міст, розвитком системо утворюючих зв'язків і формуванням групи взаємопов'язаних міст, що є характерним для особливо сприятливих природних умов для розселення, і яка має, внаслідок цього, структуру формуюче значення для системи розселення. Аналіз природних компонентів середовища Полтавської області дає змогу встановити тип рекреаційної системи даного регіону за конфігурацією, а саме вона належить переважно до лінійного типу (прив'язана до потужних водотоків (вздовж річки)).

Визначення функціональної і просторової складових рекреаційної системи, оцінка і ранжування варіантів її рішення, є однією із важливих і, безумовно, складних задач архітектурно-містобудівного проектування. Під поняттям «функціональна структура» розуміється визначення оптимальних параметрів нормованих видів R_{ni} діяльності рекреаційної системи певного рівня ієрархії i . Правильно сформована функціональна структура рекреаційної системи створює передумови для ефективного рішення наступної процедури – просторової конкретизації всіх без винятку видів діяльності у досліджуваній системі, тобто функціональна структура і об'єми діяльності рекреаційної індустрії є вихідними, основоположними для визначення просторової структури такої системи. Виходячи із загальних теоретичних положень процес формування просторової структури рекреаційної системи на регіональному рівні буде заключатися у створенні так званого «поля можливих варіантів» (ПМВ) – для подальшої функціональної і просторової організації рекреаційних систем нижніх рівнів ієрархії. Таким чином формується «конструктивний» каркас території, який виходить із положень екологічної концепції розвитку території, включає в собі основні фактори (природний, антропогенний та, окремо, історико-культурний потенціали) і є базою для подальшої функціональної організації території.

Література:

1. Принципи моделювання та прогнозування в екології: [підручник для студ.вищ.навч.заклад.] / В.В. Богобожний, К.Р. Курбанов, П.Б. Палій, В.М. Шмандій. – Київ: Центр навчальної літератури, 2004. – 216 с.
2. Лаврик Г.И. Методологические основы районной планировки. Введение в демоэкологию: учебник для вузов/ Г.И. Лаврик. – Белгород.: БГТУ им.В.Г. Шухова, 2006. – 118 с.
3. Світлана Січко. Термінологічний аспект визначення поняття «рекреація» - К.-2000.
4. Агафонов, Ю.П. и др. Внешнее благоустройство городов и посёлков. /Агафонов Ю.П.– К.: Изд-во акад. Архитектуры УССР, 1951. - 20 с. с рис.
5. Липявкин А.Ф. и Савченко И.П. Село меняет облик. Благоустройство населенных мест. Липявкин А.Ф. –Волгоград, Н.- Волж. кн. изд., 1969. 256 с.

Аннотация.

В статье рассмотрена структура и связи рекреационной системы на уровне малого города и наведена перспектива развития рекреации и туризма с кластерной организацией.

Summary.

In the article a structure and connections of the recreational system are considered at the level of small city and the prospect of development of recreation and tourism is pointed with cluster organization.